

- manipulation of literature: Studies in literary translation* s. 103–135. London: Croom Helm.
- JANTUNEN, JARMO 2001: Synonymity and lexical simplification in translations: A corpus-based approach – *Across languages and cultures* 2 (1) s. 97–112.
- 2004: Untypical patterns in translations. Issues on corpus methodology and synonymity. – A. Mauranen & P. Kujamäki (toim.), *Translation universals: Do they exist?* S. 101–126. Amsterdam: Benjamins.
- KENNY, DOROTHY 2001: *Lexis and creativity in translation*. Manchester: St. Jerome.
- LAVIOSA-BRAITHWAITE, SARA 1996: *The English comparable corpus (ECC): A resource and a methodology for the empirical study of translation*. Väitöskirja. Manchester: UMIST.
- LILIUS, PIRKKO 1994: *Språkval och ordval i tillfällesdiktningen i Finland 1700–1749*. Helsinki: Svenska Litteratursällskapet i Finland.
- MAURANEN, ANNA 2000: Strange strings in translated language: A study on corpora. – Olohan, M. (toim.), *Intercultural faultlines. Research models in translation studies 1: Textual and cognitive aspects* s. 119–141. Manchester: St. Jerome.
- 2002: Where is cultural adaptation? – *Intralinea* 5 <http://www.intralinea.it/vol5/cult2k/mauranen.htm>.
- TOURY, GIDEON 1999: A handful of paragraphs on ‘translation’ and ‘norms’. – C. Schäffner (toim.), *Translation and norms* s. 9–31. Clevedon: Multilingual Matters.
- VENUTI, LAWRENCE 1992: *Rethinking translation*. London: Routledge.
- 1995: *The invisibility of the translator*. London: Routledge.

AFAATTISTEN PUHUJIENTE KIELELLISET VALINNAT

Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka *Kyllä se lintupelotintaulujuttu siinä nyt on käsittelyssä. Afaattisten puhujien kielellisiä valintoja sarjakuvatehtävässä*. Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisu 46. 2003. ISBN 952-10-1468-7.

Anna-Maija Korpijaakko-Huuhkan väitöskirja afaattisten puhujien kielellisistä valinnoista sarjakuvatehtävässä on osa laajaa monitieteistä hanketta, jossa Korpijaakko-Huuhka on ollut mukana logopedian alan asiantuntijana. Väitöskirja-tutkimuksen informantteina toimineet afaattiset puhujat on seulottu tämän laajemman hankkeen aineistosta. Informantteja on pyydetty kertomaan tutkijana toimineelle puheterapeutille sanattoman sarjakuvan sisältö, ja pääaineisto koostuu näin saaduis-

ta kertomuksista. Pääaineistoa verrataan seitsemältä ikäverroilta kerättyyn kertomusaineistoon. Tutkimuksen keskiössä on afaattisten puhujien kielenkäyttö koetilanteessa, jonka kaltaisiin afaattiset puhujat usein joutuvat, kun puheterapiassa karotitetaan afaattisen puhujan taitoja ja afaasian vaikeusastetta.

Tutkimus koostuu kuudesta luvusta, joista ensimmäinen esittelee tutkimuksen tavoitteet ja työn rakenteen, toinen taas käsittelee afaattisten puhujien diskurssi-

taidoista tehtyä aiempaa tutkimusta. Kolmannessa luvussa kirjoittaja esittää yhdeksän tutkimuskysymystä, jotka luonnehtivat tutkimuksen tarkoitusta. Neljäs luku esittelee tutkimuksen aineiston ja kuvailee käytettyjä metodeita. Viidennessä luvussa esitellään tutkimuksen tulokset, joita luvun päätteeksi peilataan luvussa 3 esitettyjä tutkimuskysymyksiä vasten. Tutkimuksen päättää pohdintaluku. Väitöskirja muodostaa tekstuaalisesti toimivan ja taitavasti rakennetun kokonaisuuden.

TUTKIMUKSEN AINEISTO

Analyysi pohjautuu koetilanteessa pyytämällä saatuihin kertomuksiin. Aineistoa esitellään luvussa 4, mutta mainitsematta jää, että aineisto on olemassa pelkästään ääninauhotteina ja niiden perusteella tehtyinä litteraatioina; kuvanauhoitteita ei ole. Tämä seikka tulee sivumennen esiin kirjan loppupuolella, kun kirjoittaja mainitsee (s. 155), että kuvanauha olisi voinut helpottaa joidenkin viittaavien ilmausten tulkintaa. Muutoin hän ei juurikaan pohdi aineiston laadun asettamia rajoituksia analyysille.

Paitsi viittaavien ilmausten tulkinnassa kuvanauhoitteet olisivat voineet hyvinkin olla tarpeen myös silloin, kun kertomuksia arvioitiin siltä kannalta, onko kerronta monologista vai dialogista. Dialogiseen kerrontaan nimittäin päädytään aineistossa usein sellaisessa tilanteessa, jossa afaattisen puhujan on vaikea löytää sanoja. Monissa tutkimuksissa on todettu, että sanahakutilanteissa puhujat usein käyttävät ei-verbaalisia keinoja sen ilmentämiseen, haluavatko he yrittää selviytyä sanahausta itse vai hakevatko he siihen puhekumppaninsa apua (tässä keinoina ovat muun muassa katseen siirtäminen puhekumppaniin ja kehon suuntaaminen puhekumppania kohti; ks. tarkemmin Helasvuo ym. 2004). Korpijaakko-Huuhkan aineisto ei siis paljasta, onko kertomus

monologinen siksi, ettei afaattinen puhuja ole hakenut ei-verbaalisin keinoin puhekumppaninsa apua, vai siksi, että puhekumppanina toimiva puheterapeutti on torjunut afaattisen puhujan ei-verbaaliset vihteet ja pyynnöt avunannosta.

PUHUJAN JA PUHEKUMPPANIE ROOLIT

Korpijaakko-Huuhka käyttää afaattisesta puhujasta termiä puhuja ja puheterapeutista, joka on antanut tälle kertomistehtävän, termiä tutkija. Termin puhuja määrittely tällä tavoin on mielestäni epälooginen sikäli, että on selviö, että myös puhekumppani, tilanteessa läsnä ollut tutkija, on puhuja. Tämä terminologinen valinta kuvastaa kuitenkin sitä, että aineistoa tarkastellaan työssä monessa kohdin nimenomaan afaattisen puhujan näkökulmasta ja puhekumppanin osuus vuorovaikutuksessa sivuutetaan. Tätä lähestymistapaa voisi kutsua monologistiseksi. Toisaalta Korpijaakko-Huuhka tarkastelee myös afaattisen puhujan ja puhekumppanin yhteistyötä ja vuorovaikutusta merkityksenannossa. Puhetilanteen osallistujien välistä suhdetta lähestytään siis ristikkäisistä ja osin ristiriitaisista näkökulmista.

Monologistisen näkökulman mukaista on esimerkiksi se, että sivun 32 alaviitteessä 15 todetaan, että puheterapeutteja on itse asiassa ollut kolme, mutta selitetään, että siitä huolimatta työssä puhutaan yksikössä tutkijasta. Tätä perustellaan sillä, ettei »tutkijan identiteetillä ole systemaattista vaikutusta tekstien laadun vaihteluun». Epäselväksi jää, onko tähän päätelmään päädytty tutkimuksen tuloksena vai onko kyse ennakko-oletuksesta.

Kertomusten skemaattista rakennetta tarkastellaan monologistisen näkökulman mukaisesti analysoimalla sitä ainoastaan afaattisen puhujan perspektiivistä. Esi-

merkiksi evaluaatio määritellään seuraavasti (s. 62): »Evaluaatio eli arviointi välittää puhujan käsityksen siitä, miksi asia on kertomisen arvoinen.» Jos kertomista tarkastellaan vuorovaikutuksen näkökulmasta, evaluaatio on nimenomaan sellainen osa kertomista, joka on puhekumppanusten yhteistä aluetta: evaluaatiossa puhekumppani voi esimerkiksi esittää tulkintansa kertomuksen ytimestä siirtämällä sen yleisemmälle tasolle (ks. esim. Routarinne 1997). Tällainen vuorovaikutuksellinenkin näkökulma näkyy työssä, erityisesti yksittäisten esimerkkien analyysissa, mutta aineiston pohjalta tehtyjen yleistysten esittämiseen käytetyssä profiilianalyysissa se ei juurikaan tule esiin.

Monologistiselle näkökulmalle vastakainenkin lähestymistapa tulee työssä esiin: tällöin tarkastellaan puhekumppanusten, tutkijan ja afaattisen puhujan, keskinäistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä. Kirjoittaja pohtii (s. 28) vuorovaikutustutkimuksen antia afasian tutkimukselle ja sanoo: »Keskustelun eteneminen riippuu – sekä afaattisen puhujan että keskustelukumppaneiden toiminnasta ja näiden kaikkien kyvystä käyttää hyväkseen puhetilanteen tarjoamia mahdollisuuksia.» Tämä tutkimusote toteutuu parhaiten joidenkin esimerkkien analyysissa. Korpijaako-Huuhkan tutkimus osoittaa, että erityisesti afaattisten puhujien puheen ongelmakohtien tulkinnassa voidaan käyttää hyödyksi puhekumppanin osoittamaa ymmärrystä keskustelun kuluista. Esimerkiksi puhekumppanin antamiin palauteilmauksiin on kiinnitetty analyysissa monin kohdin huomiota. Analyysin painoarvoa heikentää kuitenkin merkittävästi se, ettei se aina ole johdonmukaisen lineaarisista (esimerkiksi jokin palautepartikkeli ei voi osoittaa hyväksyntää lausumalle, jota ei ole lausuttu loppuun, kun palautepartikkeli jo tuotetaan; ks. esimerkin 4.13 tulkintaa s. 63). Tutkimuksessa esitetty sekventiaalinen

analyysi jää siis vielä melko impressionistiselle tasolle.

METAFUNKTIOITTAINEN ANALYYSI

Työn teoreettisena perustana on systeemifunktionaalisen kielioopin oletus kielen monifunktioisuudesta. Sen mukaisesti lause voi toteuttaa useita merkityksiä samanaikaisesti. Näitä merkityksiä on väitöskirjassa analysoitu niin sanottujen metafunktioiden avulla. Metafunktioita on kolme: ideationaalinen, tekstuaalinen ja interpersonaalinen.

Ideationaalisen metafunktion analyysissa on eritelty niitä prosesseja, joita teksteissä kuvataan, näiden prosessien osallistujia eli niitä henkilöitä ja muita olioita, jotka ovat kuvatuissa toiminnoissa tai relaatioissa osallisina, sekä prosessien olosuhteita eli niiden ajallis-paikallisia kehyksiä. Käsiteltävät tekstit on analysoitu yksi kerrallaan, ja kunkin tekstin analyysi on tiivistetty niin sanotuksi profiiliksi, esimerkiksi ideationaalisen metafunktion osalta tapahtumaprofiiliksi. Nämä profiilit ovat eräänlaisia piirrekimppuja, ja kutakin tekstiä kuvataan siis tällaisella piirrekimpulla. Joissain tapauksissa samalla profiililla kuvataan useita tekstejä, joissain tapauksissa taas profiili kuvaa vain yhtä tekstiä.

Tekstuaalista metafunktiota kuvataan sidoksisuusprofiileilla. Analyysissa on tutkittu tekstin teemoja (pääteemoja ja sivuteemoja) ja tekstuaalisia sidoksia sekä kertomuksen skemaattista rakennetta. Kertomuksen skemaattisen rakenteen analyysin pohjana on Labovin klassinen kertomusanalyysi.

Interpersonaalista metafunktiota kuvataan suhtautumisprofiilien avulla. Tällöin on tarkasteltu kolmea seikkaa: miten puhuja on ottanut tehtävän vastaan ja ymmärtänyt sen, onko teksti monologinen vai dialogi-

nen ja miten puhuja suhtautuu sanottavaansa. Tässä yhteydessä on syytä vielä tähden-tää, että puhuja tarkoittaa siis afaattista puhujaa, ikäverrokkien ryhmässä tutkittavaa henkilöä, ei siis puhekumppanina olevaa tutkijaa. Ironista kyllä, edellä mainitsemani monologistinen näkökulma on vahvimmillaan juuri interpersonaalisen metafunktion tarkastelussa.

Kukin profiili kuvaa siis yhtä tai useampaa tekstiä kokonaisuutena kunkin metafunktion osalta. Profiilit on rakennettu systeemis-funktionaalisen kieliopin mukaisen analyysin pohjalta ja suhteutettu toisiinsa asettamalla ne osaksi jatkumoa. Tässä suhteutuksessa on nähdäkseni joitain ongelmia. Systeemis-funktionaalinen teoria ei anna mitään perusteita profiilien asettamiseen jatkumolle tiettyyn järjestykseen, vaan nämä asteikot kuvastavat logopedista evaluaatiota puhujien kielellisistä kyvyistä. Tämän evaluaation pohjaa eritellään työs-sä niukasti. Kirjoittaja mainitsee (s. 185): »Kun puhujien tehtävänä oli muodostaa kuvasarjan perusteella tarina niin, että sen ymmärtäisi sellainenkin henkilö, joka ei näe puhujan edessä olevia kuvia, kunkin puhujan kielenkäyttöä on mahdollista arvioida sen mukaan, kuinka hän on annettua ohjetta noudattanut.» Mielestäni asteikot ovat vain osittain ymmärrettävissä tehtävänannon noudattamisen valossa (tätä osoittaa esimerkiksi taulukko 20 s. 146). Näyttää nimittäin vahvasti siltä, että asteikot välittävät tietynlaisen arvottamisjärjestyksen: Yläpäähän sijoittuvat tekstit ovat monipuolisimpia ja täyttävät parhaiten odotukset (muutkin kuin tehtävänannon luomat). Alapäähän sijoittuvien tekstien kuvauksessakin käytetään toisinaan arvoväritteisiä attribuutteja, kuten esimerkiksi *hatara* kertomuskehityksen kuvauksena (s. 117). Siihen nähden, että Korpijaakko-Huuhka asettaa tutkimuksensa yhdeksi tavoitteeksi logopedian alan metodisen kehittämisen (s. 4),

asteikkojen pohjana olevaa logopedista evaluaatiota olisi ollut syytä tarkastella huomattavasti analyttisemmin.

Kirjoittaja toteaa (s. 71–72), että ikäverrokkien tekstin kuvaus on monin tavoin helpompaa kuin afaattisten puhujien ja että heidän tekstiensä analyysin pohjalta syntyvä luokitus toimii kuvausmallina, jota täydennetään afaattisten puhujien teksteistä löytyvillä erityispiirteillä. Jos katsotaan ikäverrokkien ja afaattisten puhujien tekstien analyysia rinnakkain esittäviä taulukkoja 20, 21 ja 24, käy selväksi, ettei tämä väite voi pitää kuin osittain paikkansa: ikäverrokkien tekstit sijoittuvat muutamaan ylimpään luokkaan, kun taas afaattisten puhujien tekstien analyysiin on perustettu useita sellaisia profiililuokkia, joissa ei ole ainuttakaan ikäverrokin tekstiä. Ikäverrokkien tekstien analyysi ei siis mitenkään ole voinut toimia näiden luokkien muodostamisen pohjana.

Kolmas profiileista muodostettuihin asteikkoihin liittyvä ongelma on mielestäni se, että profiilikuvaukset liikkuvat eri yleistystasoilla: joidenkin profiililuokkien kuvaukset ovat varsin yleisiä, toiset taas niin spesifejä, että kuvaus jo itsessään sulkee pois mahdollisuuden, että luokkaan voisi sijoittua enempää kuin yksi teksti. Yleistystaso siis vaihtelee, mikä tekee profiililuokkien vertaamisen ongelmalliseksi.

Metafunktioittainen analyysi sinänsä on hyvää ja oivaltavaa ja kelpaa malliksi kelle tahansa kieltä tutkivalle, joka on kiinnostunut systeemis-funktionaalisen teorian soveltamisesta suomeen.

TUTKIMUKSEN ANTI

Korpijaakko-Huuhkan väitöskirjatutkimus tarjoaa afasiologiselle perustutkimukselle runsaasti tietoa afaattisten puhujien kielellisistä valinnoista. Tutkimuksen pohjana on Korpijaakko-Huuhkan syvälinen afasian

tuntemus sekä tutkimuksen että kliinisen työskentelyn tasolla. Tutkimus voi palvel-la soveltavaa logopediaa, mutta nähdäkse-ni vain välillisesti. Tutkimuksen analyysis-sa käytetty systeemis-funktionaalinen käsit-teistö on niin laaja ja monimuotoinen, että sen omaksuminen edellyttäisi syvällistä teoreettista perehtymistä. Sellainen olisi melkoinen vaatimus käytännön arviointi- ja terapiatyötä tekeville.

Tutkimuksellaan Korpijaakko-Huuhka osoittaa oivaltavaa lingvististä analyysitaitoa ja hyvää teoreettista tuntemusta sekä systeemis-funktionaalisen kielitieteen että relevantin suomen kieltä koskevan tutki-muksen aloilta. Logopedian alalta on viime aikoina ilmestynyt useita väitöskirjoja. Niil-le on tyypillistä monitieteisyys, joka näkyy muun muassa siinä, että metodisia välinei-tä haetaan eri tieteenaloilta. Korpijaakko-Huuhka hallitsee käyttämänsä käsitteistön ja välineet ihailtavankin hyvin.

Väitöskirjan päättää pohdintaluku, jota pidän korkealaatuisena, kypsän tutkijan puheenvuorona. Korpijaakko-Huuhka vii-

toittaa siinä useita mahdollisia polkuja jatkotutkimukselle. Tutkimuksellaan hän on osoittanut olevansa varteenotettava asiantuntija, jolla on sanottavaa paitsi oman alansa toimijoille, tutkijoille ja puhetera-peuteille myös monien muiden tieteenalo-jen tutkimusyhteisöille. ■

MARJA-LIISA HELASVUO
Sähköposti: *mlhelas@utu.fi*

LÄHTEET

- HELASVUO, MARJA-LIISA – LAAKSO, MINNA – SORJONEN, MARIA-LEENA 2004: Searching for words: syntactic and sequential construction of word search in conversations of Finnish speakers with aphasia. – *Research on language and social interaction* 37(1): 1–37.
- ROUTARINNE, SARA 1997: Kertomuksen rakentaminen. – Tainio, Liisa (toim.), *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino.

TEKSTIEN JÄLJILLÄ

Anna Solin *Tracing texts: Intertextuality in environmental discourse*. Pragmatics, ideology and contacts monographs 2. Helsinki: Department of English, University of Helsinki 2001. 286 s. ISBN 952-10-0247-6.

Intertekstuaalisuuden ja interdiskursiivisuuden analysointi on saanut nykyises-sä tekstin- ja diskurssitutkimuksessa kes-keisen sijan. Vaikka analyyseissa ei suora-naisesti keskityttäisikään intertekstuaali-suuteen saati edes mainittaisi termiä intertekstuaalisuus, diskurssia analysoitaessa otetaan useimmiten jo lähtökohtaisesti huo-mioon se, että teksteillä on suhde toisi-in teksteihin.

Merkille pantavaa on ollut se, että intertekstuaalisuuden analysointiin ei kuiten-kaan ole olemassa selviä metodologisia välineitä. Tämä näkyy yksittäisten tutki-musten analyyseissa, joissa ei useinkaan eksplikoida, miten intertekstuaalisuus rakentuu. Metodologisena ohjenuorana intertekstuaalisuusanalyysissa onkin pitkälti ollut se, että intertekstuaalisuuden analysointi — sen löytäminen ja »näkeminen» —